

AJALOO JA ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

1. AINETE ÜLDISELOOMUSTUS

1.1 Sotsiaalne pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikustsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutus- tundlik kodanik.

Põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) suudab mõista inimühiskonna ajaloos ning nüüdisaja ühiskonnas toimuvate muutuste olulisi põhjusi ja tagajärgi;
- 2) valdab esmast tulevikuvisioni;
- 3) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- 4) huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundab oma arvamus ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutus- tundlik kodanik;
- 5) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppetöös;
- 6) tunneb kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimsusevastased;
- 7) on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kohaneda eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas, väärtustades neid;
- 8) hindab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

1.2 Õppeainete tundide jaotumine klassiti

Ajalugu hakatakse õppima 5. klassist ning ühiskonnaõpetust 6. klassist.

Õppeaine	Nädalatunde klassiti									
	1. kl	2. kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl	7. kl	8. kl	9. kl	Kokku
Ajalugu					2	2	2	2	2	10
Ühiskonnaõpetus						1			2	3

1.3 Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse kui valdkonna kirjeldus

Ajaloo ja ühiskonnaõpetuses käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Nende ainete vahendusel kujuneb õpilastes võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Ainevaldkonna õppeainete õppega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab tervikliku arusaama ühiskonna nähtustest ja protsessidest ning nende seostest ja mõjust;
- 2) mõistab kultuurilist mitmekesisust ja demokraatia tähtsust ning ühiskonna jätkusuutliku arengu vajalikkust, aktsepteerides erinevusi;
- 3) hindab väärtusi, nagu vabadus, inimväärikus, võrdõiguslikkus, ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne, õiglus ja isamaalisus ning lugupidamine enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks ennast teostavaks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest, näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat ning tal on oskusi ja valmidust ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda.

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloo-sündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Nende ainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega; tähtsad on koostööoskus ja grupis kaastöötamise oskus.

1.4 Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja 3 ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhinduda toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus, mis mõlemad süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Oskus seista vastu keskkete normide rikkumisele ning järgida sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtteid on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Ajalugu ja ühiskonnaõpetus kujundavad suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll nii ajalool kui ka ühiskonnaõpetusel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus, milles ajalugu ja ühiskonnaõpetus toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärke, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

1.5 Lõiming

1.5.1 Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Sotsiaalne on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Emakeelepädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus – looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamise võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel ja säästlikul viisil, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.

1.5.2 Läbivad teemad

Läbiva teema „**Elukestev õpe ja karjääri planeerimine**“ käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.

Läbiva teemaga „**Keskkond ja jätkusuutlik areng**“ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „**Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.

Läbiva teema „**Kultuuriline identiteet**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „**Teabekeskkond**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Läbiva teemaga „**Tehnoloogia ja innovatsioon**“ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „**Tervis ja ohutus**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „**Väärtused ja kõlblus**“ taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

2. AJALUGU

2.1 Üldalused

2.1.1 Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsid;
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

2.1.2 Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooa. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Luuakse sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundatakse arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) *ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;*
- 2) *ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;*
- 3) *küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;*
- 4) *funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;*
- 5) *empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;*
- 6) *allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.*

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste taset kirjeldatakse kooliastme lõpul õpitulemustena. Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates. Õppetegevuses rakendatakse mitmekesisist meetodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta.

Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

2.1.3 Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) *lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;*
- 2) *taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;*
- 3) *võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;*
- 4) *kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;*
- 5) *rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;*
- 6) *laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.*

II kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: vestlus, arutelu, rollimäng, ajaloolise kujutluse loomine, loovülesande, kava, ajajoone, õpimapi koostamine, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, loovtöö kirjutamine, infootsing teabeallikatest), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine).

III kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: vestlus, diskussioon, väitlused, projektõpe, loovülesande, kava, ajajoone, skeemi ja plaani, õpimapi koostamine, rolli- ja otsustusmängud, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse kirjutamine, infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine).

2.1.4 Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides jälgitakse teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

II kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on II kooliastmes mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist. Ajalooallikatega töötades analüüsitakse lisaks allika sisule allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja õigekirja. Kuna 5. klassis ei taotleta süstemaatiliste teadmiste ega oskuste kujundamist, peab sama põhimõtet järgima ka hinnates. Kontrolltöödega ei kontrollita enam kui üht õpitud teemat korraga.

III kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on III kooliastmes mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid

ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu. Kolmandas kooliastmes sobivad kontrolliks ja hindamiseks nii avatud kui ka etteantud vastusega ülesanded.

2.1.5 Füüsiline õpikeskkond

Valdava osa õpet korraldatakse klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.

Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldatakse õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul. Kasutatakse ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooraamatud ja teabekirjandus, auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid), IKT-põhised õppematerjalid.

2.2 II kooliaste

2.2.1 Õpitulemused II kooliastme lõpuks

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

2.2.2 Teemad ja orienteeruv tundide maht II kooliastmes

Teema	5. klass	6. klass
<i>I: Ajaarvamine</i>	8	
<i>II: Ajalooallikad</i>	8	
<i>III: Eluolu</i>	14	
<i>IV: Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud</i>	40	
<i>I: Muinasaeg</i>		10
<i>II: Vanad Idamaad</i>		20
<i>III: Vana-Kreeka</i>		20
<i>IV: Vana-Rooma</i>		20
Kokku	70	70

2.2.3 Õppesisu ja õpitulemused 5. klassis

I: Ajaarvamine

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</i>	1. Kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase: sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine. 2. Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus. 3. Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. 4. Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu. 5. Kasutab ajalookaarti.

II: Ajalooallikad

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Ajalugu ja ajalooallikad.</i>	1. Teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest. 2. Töötab lihtsamate allikatega.
<i>Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.</i>	1. Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.

III: Eluolu

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal. Eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas</i> <i>Elukorraldus oma maakonna ja valla ajaloos. Kultuur ja traditsioonid erinevatel ajalooetappidel.</i>	1. Kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu. 2. Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. 3. Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu. 4. Kasutab ajalookaarti.

IV: Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud ajaloo erinevatel perioodidel Euroopas, Eestis ja maailmas. Valiku teemadest teeb õpetaja.</i> <i>Teemad puudutavad muinasaega, keskaega, uusaega ja lähiajalugu. Ajaloosündmused ning isikud maakonna ja valla ajaloost. Valiku koostab õpetaja.</i>	1. Kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus. 2. Teab paikkonna (Kambja vald, Tartumaa) lihtsamaid fakte, minevikusündmusi. 3. Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. 4. Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu. 5. Kasutab ajalookaarti.

2.2.4 Õppesisu ja õpitulemused 6. klassis

I: Muinasaeg

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine</i>	1. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg</i>, <i>pronksiaeg</i>, <i>rauaaeg</i>, <i>varanduslik ebavõrdsus</i>, <i>sugukond</i>, <i>hõim</i>.
<i>Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda.</i>	1. Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid. 2. Näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine. 3. Teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine. 4. Teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil.

II: Vanad Idamaad

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud.</i>	1. Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>tsivilisatsioon</i>.
<i>Vana-Egiptus</i> <i>Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused.</i>	1. Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel. 2. Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli hieroglüüfkiri. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester</i>. 4. Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.</i>	1. Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Mesopotaamia näitel. 2. Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Babüloni rippaedu; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli kiilkiri. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>linnriik</i>. 4. Teab, kes oli Hammurabi ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament.</i>	1. Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; selgitab, mis on Vana Testament. 2. Teab, kes olid Mooses ja Taavet ning iseloomustab nende tegevust.

III: Vana-Kreeka

Õppesisu	Õpitulemused
Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreeta ja Mückeene kultuur	1. Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil. 2. Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mückeene kultuurist.
Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.	1. Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>akropol</i>, <i>agoraa</i>, <i>türann</i>, <i>aristokraatia</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>Trooja sõda</i>, <i>hellenid</i>. 3. Teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust.
Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.	1. Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>, <i>komöödia</i>, <i>skulptuur</i>, <i>tähestik</i>. 3. Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros ja Herodotos ning iseloomustab nende tegevust.

IV: Vana-Rooma

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus.</i>	1. Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Roomat. 2. Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist. 3. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel.
<i>Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp.</i>	1. Näitab kaardil Kartaagot. 2. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, kapitoorium, patriits, plebei, konsul, senat, leegion, kodusõda, Kartaago, ladina keel</i>. 4. Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.</i>	1. Näitab kaardil Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat. 2. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Konstantinoopol</i>. 4. Teab, kes oli Augustus ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament.</i>	1. Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid. <i>Colosseum, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, kristlus, piibel, Rooma õigus</i>. 3. Teab, kes oli Jeesus Kristus ning iseloomustab tema tegevust.

2.3 III kooliaste

2.3.1 Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

2.3.2 Teemad ja orienteeruv tundide maht III kooliastmes

Teema	7. klass	8. klass	9. klass
Maailm keskajal 476 - 1492	50		
Maailm varauusajal 1492 - 1600	20		
Maailm 1600 - 1815		35	
Maailm 1815 - 1918		35	
Maailm kahe maailmasõja vahel 1918 - 1939			25
Teine maailmasõda 1939 - 1945			10
Maailm pärast Teist maailmasõda 1945 - 2000			35
Kokku	70	70	70

2.3.3 Õppesisu ja õpitulemused 7. klassis

I: Maailm keskajal 476 - 1492

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloostus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.</i>	1. Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>senjoor, vasall, feodaal, pärisori</i>.
<i>Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.</i>	1. Iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana. 2. Toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, romaani stiil, gooti stiil</i>.
<i>Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.</i>	1. Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist. 2. Teab, kes oli Karl Suur ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.</i>	1. Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>koraan, Muhamed, mošee, Meka</i>,
<i>Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.</i>	1. Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik. 2. Teab, kes oli Justinianus I ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine</i>	1. Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>raad, tsunft, gild, Hansa Liit</i>
<i>Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.</i>	1. Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi.
<i>Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.</i>	1. Nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu</i>.
<i>Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, eluolu keskajal</i>	1. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>Inglise parlament</i>.

II: Maailm varauusajal 1492 - 1600

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.</i>	1. Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda tehnoloogia areng. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>humanism</i>. 3. Teab, kes oli Leonardo da Vinci ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.</i>	1. Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism</i>. 3. Teab, kes oli Kolumbus, ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.</i>	1. Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda reformatsioon. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>maadeavastused</i>. 3. Teab, kes oli Martin Luther, ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.</i>	1. Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju. 2. Seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi.

2.3.4 Õppesisu ja õpitulemused 8. klassis

I: Maailm 1600 - 1815

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.</i>	1. Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, restauratsioon, absolutism, parlamentarism</i>. 3. Teab, kes olid Louis XIV ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).</i>	1. Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu tulemusena, ning näitab neid kaardil. 2. Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile. 3. Teab, kes oli Peeter I ning iseloomustab tema tegevust.
<i>USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.</i>	1. Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust.
<i>Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.</i>	1. Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju. 2. Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad. 3. Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressi tulemusena ning näitab neid kaardil. 4. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>reform, revolutsioon</i>. 5. Teab, kes olid Napoleon ning iseloomustab tema tegevust.
<i>Kultuur: barokk, klassitsism.</i>	6. Iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni.

II: Maailm 1815 - 1918

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.</i>	1. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>monopol, linnastumine, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>
<i>Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.</i>	1. Iseloomustab rahvuslikku liikumist Euroopas. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>
<i>Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed.</i>	3. Iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis. 4. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia.</i>
<i>Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.</i>	1. Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite. 2. Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi 3. Selgitab Eesti iseseisvumist. 4. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>
<i>Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.</i>	1. Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.

2.3.5 Õppesisu ja õpitulemused 9. klassis

I: Maailm kahe maailmasõja vahel 1918 - 1939

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Pariisi rahukonverents. Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda. Rahvasteliidu tegevus ja mõju. Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.</i>	1. Näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem). 2. Toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Rahvaste Liit, Versailles' süsteem</i>.
<i>Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel. Autoritarism Itaalia näitel. Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.</i>	1. Iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, parlamentarism</i>. 3. Teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Vabadussõda. Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus. Demokraatliku parlamentarismi aastad. Vaikiv ajastu. Majandus. Kultuur ja eluolu. Välispoliitika</i>	1. Iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastatel ja vaikival ajastul. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vaikiv ajastu, Tartu rahu</i>. 3. Teab, kes olid Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Uued kultuurinähtused. Teadus Tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film. Kirjanus ja kunst. Uued propagandavahendid.</i>	1. Iseloomustab ning võrdleb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi.

II: Teine maailmasõda 1939 - 1945

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP.</i>	1. Iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>MRP</i>.
<i>Sõja algus ja lõpp. Sõdivad pooled, rinded. Holokaust. ÜRO asutamine</i>	1. Teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed. 2. Teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon. 3. Näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel. 4. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>holokaust</i>, <i>ÜRO</i>.
<i>Baaside ajastu. Iseseisvuse kaotamine. Juuniküüditamine. Sõjategevus Eesti territooriumil. Nõukogude ja Saksa okupatsioon</i>	1. Selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos. 2. Iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>küüditamine</i>, <i>baaside leping</i>, <i>okupatsioon</i>.

III: Maailm pärast Teist maailmasõda 1945 - 2000

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid. Kriisid ja sõjad.</i>	1. Iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ning vormid. 2. Näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid. 3. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, Euroopa Liit, Atlanti Harta, NATO</i>.
<i>USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted.</i>	1. Iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja SLV näitel.
<i>Kommunistliku süsteemi teke NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon.</i>	1. Iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon</i>.
<i>Piiride muutumine. Repressioonid. Kollektiviseerimine. Industrialiseerimine. Poliitiline juhtimine. Kultuur ja eluolu.</i>	1. Iseloomustab Eesti arengut NSV Liidu koosseisus.
<i>Perestroika ja glasnost. Mihhail Gorbatšov. Boris Jeltsin. Saksamaa ühinemine</i>	1. Toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost</i>. 3. Teab, kes olid Mihhail Gorbatšov ja Boris Jeltsin, ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Laulev revolutsioon. Balti kett. Põhiseadusliku korra taastamine.</i>	1. Analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut. 2. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>Balti kett, laulev revolutsioon</i>. 3. Teab, kes olid Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.
<i>Üldülevaade. Euroopa Liidu laienemine. NATO laienemine. Uued vastasseisud.</i>	1. Näitab kaardil muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail.
<i>Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia. Massikultuur. Naine ja ühiskondlik elu. Muutused mentaliteedis.</i>	1. Iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil.

3. ÜHISKONNAÕPETUS

3.1. Üldalused

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

3.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises.

Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi ainena. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, pööratakse enam tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana (nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasaraäkimine, e-teenuste tarbimine jne). Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme. Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Olulisel kohal on aine käsitlemise viimine klassiruumist välja ning igal asjakohasel juhul elusituatsioonide kasutamine õpperotsessis (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises). Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

3.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

II kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, ühistegevus ja vabatahtlik töö; õpimapi ja uurimistöö koostamine (küsitluse läbiviimine, viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jms); infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine (nt temaatiline tekst, statistika, dokument, kaart jne); töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine; juhtumianalüüs; praktilised tööd: klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine jne; õppekäigud.

III kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid); referaadi, uurimistöö, arvamusloo, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

3.1.4. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnanguid andes ja numbriliselt hinnates võetakse aluseks ainekavaga määratud õpitulemused.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Aine pakub rohkesti võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Vanuseastmele vastavalt võib lihtsamaid ülesandeid anda mõne fakti või näite leidmiseks ning hinnata ülesande täitmise põhjalikkust ja

täpsust. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

II kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), info leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet. Alustada tuleks lihtsamatest ülesannetest, kus õpilasele on lahendamiseks antud märksõnad, ülesande mõistmist ja lahendamist toetav selgitus ning täpne juhend.

III kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted. Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad probleemküsimuste avamine, arvamyslugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), info rühmitamine. Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö planeerimise, teostamise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

3.1.5. Füüsiline õpikeskkond

Valdava osa õpet korraldatakse klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldatakse õpet väljaspool klassi.

Klassiruumis on võimalik kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni. Võimalik on kasutada ainekava eesmäärke toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, auvised, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja meetodilised materjalid).

3.1.6. Teemad ja orienteeruv tundide maht

Teema	6. klass	9. klass
Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad, sallivus.	6	
Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö.	5	
Demokraatia: demokraatia põhimõtted ja selle toimimine.	7	3
Koolidemokraatia. Lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas.	4	
Ühiskonna sotsiaalne struktuur.		6
Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor.		3
Ühiskonnaliikmete õigused.		6
Eesti valitsemiskord.		13
Meedia ja teave.	6	7
Kodanikuühiskond.		15
Töö ja tarbimine.	7	
Majandus.		17
Kokku	35	70

4.2. II kooliaste**4.2.1. Õpitulemused II kooliastme lõpuks**

6. klassi lõpetaja:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

4.2.2. Õpitulemused ja õppesisu 6. klassis

I: Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad, sallivus

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).</i>	1. Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>rahvus</i>. 2. Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone. 3. Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid.
<i>Sooline võrdõiguslikkus.</i>	1. Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>võrdõiguslikkus</i> ja <i>sallivus</i>. 2. Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis. 3. Suhtub sallivalt erinevustesse.
<i>Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.</i>	1. Teab ja hoiab kogukonna traditsioone.
<i>Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.</i>	1. Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>riik</i>. 2. Teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus). 3. Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.

II: Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus, koostöö

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.</i>	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühendus</i>, <i>kodanikualgatus</i>, <i>vabatahtlik tegevus</i> 2. Nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust
<i>Noorteorganisatsioonid.</i>	1. Nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust
<i>Eakohased kodanikualgatused võimalused.</i>	1. Teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral
<i>Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.</i>	1. Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi

III: Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Rahva osalemine ühiskonna valitsemises.</i>	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>demokraatia</i>. 2. Iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud).
<i>Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.</i>	1. Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid.
<i>Kohalik omavalitsus.</i>	1. Teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta.
<i>Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.</i>	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>seadus</i>. 2. Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.
<i>Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).</i>	1. Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>seadus</i>. 2. Nimetab ja austab inimõigusi.

IV: Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.</i>	1. Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis. 2. Märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel.
<i>Kooli sisekord (kodukord).</i>	1. Toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat.
<i>Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</i>	1. Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu.

V: Töö ja tarbimine

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.</i>	1. Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel. 2. Teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida. 3. Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid.
<i>Elukutsed - teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika.</i>	1. Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed. 2. Selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale.
<i>Teadlik, säästev tarbimine.</i>	1. Oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

V: Meedia ja teave

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Raamatukogu, internet.</i>	1. Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat. 2. Tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi.
<i>Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon.</i>	1. Mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus.
<i>Teadlik infotarbimine ja -edastamine.</i>	1. Oskab eristada fakti ja arvamust. 2. Oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada; loob, kasutab ning jagab infot.
<i>Autoriõiguste kaitse.</i>	1. Väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingle; tunneb autorina vastutust oma teose eest, teadvustab autoriõiguste kaitsega seonduvaid probleeme internetis.

4.3. III kooliaste

4.3.1. Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitsel; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

4.3.2. Õpitulemused ja õppesisu 9. klassis

I: Meedia ja teave

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, ajakirjandusvabadus</i>. 2. Mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks.
<i>Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.</i>	1. Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
<i>Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik elu, eraelu, ajakirjanduseetika</i>.
<i>Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommerts-reklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet, <i>reklaam</i>. 2. Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
<i>Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>autoriõigus, autorivastutus ja plagiaat</i>. 2. Tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.

II: Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, identiteet</i>. 2. Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi. 3. Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.
<i>Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus</i>. 2. Väärtustab sotsiaalset sidusust.
<i>Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.</i>	1. Väärtustab sotsiaalset õiglust.
<i>Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõistet <i>mitmekultuurilisus</i>. 2. Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.

III: Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus. 2. Selgitab ühiskonna sektorite (avaliku sektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
<i>Erasektor kui kasumile suunatud sektor.</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid erasektor, eraettevõtte. 2. Selgitab ühiskonna sektorite (erasektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
<i>Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.</i>	1. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid mittetulundussektor, sihtasutus. 2. Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.

IV: Ühiskonnaliikmete õigused

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>inimõigused</i>. 2. Tunneb inimõigusi märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm).
<i>Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>.
<i>Lapse õigused, kohustused ja vastutus.</i>	1. Tunneb lastekaitse põhimõtteid, tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
<i>Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluatsioon jm. UNICEFi tegevus.</i>	1. Tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi.

V: Demokraatia

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal.</i> 2. Oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu.
<i>Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.</i>	1. Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises.
<i>Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus.</i> 2. Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid. 3. Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäihe võrdsust seaduse ees); äitub demokraatia põhimõtete järgi.

VI: Eesti valitsemiskord

Õppesisu	Õpitulemused
Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus.</i> 2. Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart). 3. Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades.
Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaerialiste õiguslik vastutus.	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>õigusakt.</i> 2. Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT).
Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodakondsus, kodanik, alaline elanik.</i> 2. Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.
Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>erakond</i>
Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>valimised.</i> 2. Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana.
Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.	1. Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendi-erakondi; teab Euroopa Liidu liikmesusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

VII: Kodanikuühiskond

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaühendus.</i> 2. Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel.
<i>Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.</i>	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuosalus, kodanikualgatus.</i> 2. Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi. 3. Algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel.

VIII: Majandus

Õppesisu	Õpitulemused
<i>Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas.</i>	• Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum</i> • Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses;
<i>Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</i>	• Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus</i> • Selgitab maksustamise eesmärgid, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega • Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid
<i>Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.</i>	• Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>tööturg</i> • Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu • Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel
<i>Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.</i>	• Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i> • Oskab arvutada netopalka • Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult